

tudomány munkásait is kötelezi, — s kétszeresen kötelezi akkor, amikor az osztályharc félreismerhetetlenül és túlnyomóan az ideológiai síkra tevődött át. Az ellenség — tudjuk — minden kicsiny rést felhasznál arra, hogy behatoljon és megbontsa sorainkat. Pártunk ébersége a közelmúltban leplezte le és állította bírái elé a befurakodott nemzetközi kémek aljas bandáját; s korántsem véletlen az, hogy az osztályharc jelen fázisában a megragadott láncszem a párttagság szemét élesítő, az ellenség biztos felismerésére képesítő elméleti képzés, az oktatás láncszeme. Nyilvánvaló, hogy éberségben, ideológiai tisztaságban, a nagy Szovjetunió iránti odaadó szeretetben az elmélet hivatásos gyakorlóinak, a tudomány embereinek kell élenjárniok. Ébereknek kell lennünk a polgári gondolkodásmódnak mind önmagunkban, mind tudományos munkatársainkban és elvtársainkban megbúvó maradványaival szemben. Ébereknek kell lennünk, — s akkor elkerülhetjük azokat a hibákat, amelyekre rámutatni most és a jövőben is, önmagunkkal és másokkal kapcsolatban is elsőrendű kötelességünk.

Faragó László

AZ ÚJ NEVELÉS KÉRDÉSEI

Faragó László és Kiss Árpád tollából 1949-es kelettel az Egyetemi Nyomda kiadásában (Új Nevelés Könyvtára) fenti címmel könyv jelent meg. Ez a könyv a szaktanítói és más továbbképző tanfolyamok, a bölcsészkar pedagógiai szak kötelező kollokviumi és szigorlati anyagát tartalmazza, joggal várható tehát, hogy betölti azt a feladatot, amit egy tudományos munkának ma be kell töltenie: kultúrpolitikai frontunk megtisztítását a reakciós elméletektől.

Meg kell jegyeznünk, hogy a könyvről a „Köznevelés“ 1949. június havi első számában Szabolcsi Miklóstól már megjelent egy kritika, melyben a Kiss Árpád által írt részeket helytelennek és elvetendőnek nyilvánítva, a Faragó László által írt részről a következőket állapítja meg: „A feudális Magyarország iskolarendszerének, majd az új Magyarország iskolapolitikájának összevetése tanulságos és hasznos, kellő hangsúlyt kap itt a társadalmi szempont, világosan látjuk a magyar iskola-reform döntő állomásait és fontos teendőit. Marxista szemléletével szinte üdülés ez a rész az első után.“

Nem értünk egyet Szabolcsi Miklóssal, mert noha a két rész között igen nagy különbség van, a Faragó László által írt részeket is hibás voltuk miatt kritika tárgyává kell tenni.

A második rész első fejezetében (Társadalom és nevelés) a következőket olvashatjuk:

„...vannak bizonyos szabályszerűségek, amelyek nevelés és társadalom fentebb jellemzett viszonylatából következnek. Ezeket a szabályszerűségeket nevelésszociológiai törvényszerűségeknak nevezhetjük.“¹

¹ Faragó—Kiss: Az új nevelés kérdései. 217. l.

Ezzel tehát Faragó elfogadja azt a felfogást, amely a neveléstudományt lényegében neveléstanra, neveléstörténetre és nevelésszociológiára osztja. Ha ezt a szétválasztást elfogadjuk, akkor felmentjük a neveléstant és a neveléstörténetet az alól, hogy társadalmi-politikai összefüggéseiben vizsgálja tárgyát. Ez természetesen helytelen, nincs szükség külön nevelésszociológiára; a neveléstanak csakúgy, mint a neveléstörténetnek a dialektikus és történelmi materializmus módszerét kell alkalmaznia, tehát tárgyát térbeli és időbeli összefüggésében kell vizsgálnia, mindig a társadalom gazdasági alapjaiból kiindulva.

Ennek az antimarxista módon leválasztott tudománynak — a nevelésszociológiának — törvényét vizsgálva Faragó a következőket szögezi le:

„A nevelés társadalmi funkciója az ifjabb nemzedéknek az idősebbhez való hozzá hasonlítása, az idősebb képére való alakítása. A nevelés tehát lényegében megőrző, konzervatív funkció...“²

Hogy ez a tétel a kizsákmányoláson alapuló társadalmakban áll, azt nem kívánjuk vitatni, de nem a nevelés, hanem az osztálynevelés lényegéből folyik. Itt persze a szerzőnek megfelelő osztályelemzéssel kellett volna ezt a problémát elmélyíteni, amit elmulaszt és ezzel félreértésekre ad okot. Ha ugyanis ez a „nevelésszociológiai törvény“ helyes, akkor a nevelésnek nem feladata a proletárdiktatúra idején, a szocializmus építése idején szocialista embert nevelni, ellenkezőleg, az ifjúságot „az idősebb képére“, a kapitalista társadalom emberének képére kell nevelnie.

Ezzel a tétellel felmentést adunk azoknak a nevelőknek, akik ma is a régi, megdöntött társadalom szellemében tanítanak, hiszen nem bennük rejlik a hiba, hanem magában a nevelés természetében.

Ennek a tételnek bizonyításánál Faragó a következőket írja:

„Ennek a tételnek igazsága egészen nyilvánvaló, ha a primitív, nem-fejlődő népek nevelését nézzük... A tétel érvényessége azonban gyorsan alakuló, fejlődő társadalmakban is nyilvánvaló...“³

Faragó szerint tehát vannak fejlődő és nem fejlődő társadalmak. A marxizmus-leninizmus tanítása szerint azonban minden társadalom fejlődik.

A könyv felületese, formális elemzését adja a jelenségeknek akkor, amikor egyenlőséget tesz a középkori lovagnevelés és a public-schoolok gentleman-nevelése közé, mondván, hogy mindkettő azonos nevelői szeményt tűz ki, nem elemezve a formális hasonlóságok felett a tartalmi különbségeket, amelyek a két társadalom alapvető különbözőségeit tükrözik.

Mindezeket a hibákat a könyv szerzője azért követi el, mert nem húz éles határvonalat az osztálytársadalmak nevelése és a szocialista nevelés közé. Így azokat a „törvényszerűségeket“, melyeket az osztálytársadalmak nevelésénél felfed, általánosítja a „nevelésre“. A nevelés vizsgálatánál nem marxista módszert alkalmaz, nem a társadalmi (osz-

² I. m. 219. l.

³ I. m. 220. l.

tály) viszonyokból indul ki, hanem attól elvonatkoztatva, absztrakt módon nyúl a problémákhoz. Természetes, hogy ilyen módon csak helytelen eredményekhez juthat el.

*

A következő fejezetben (A nevelés feladata a társadalmi átalakulás korában) Faragó elemezni kívánja a hazánkban végbement társadalmi átalakulást. A következőket állapítja meg:

„Hazánk mind a legutóbbi időkig az elsikkasztott forradalmak, az elalkudott reformok és az elvetélt jószándékok szerencsétlen következményeit nyögte. Társadalmi fejlődésünk a feudalizmus fokán rekedt meg, s nemcsak a népi demokrácia küszöbéhez, de még a polgári demokráciához sem tudtunk elérkezni... A magyar társadalom a kiegyezés óta sajátzerű ávilágban és ennek megfelelően különös illuzionizmusban élt. Ennek a társadalomnak tengelye, vagy mint mondták: gerince az ú. n. középosztály volt. ... A dolgozó néptől, a tényleges valóságtól ugyanakkor merev, áthághatatlan távolságban egy mesterséges, irreális világban élt ez a társaság.“⁴

A marxista történelemszemlélet nem ismeri az „elvetélt jószándékot“, mint történelmi tényezőt. Az „elvetélt jószándék“ sem pozitíven, sem negatíven nem alakítja a társadalmat. Aki a társadalom fejlődését „jószándékok“-ból igyekszik levezetni, az idealista. Ilyen szemléletű a következő fejtegetés is:

„Ismeretes, hogy a liberalizmus gazdasági szabadversenyelmélete, illetőleg ennek az elméletnek a gyakorlata tette lehetővé a kapitalizmus hatalmas arányú kifejlődését, monopolkapitalizmussá való alakulását s az egyoldalúan értelmezett szabadság-elv vezetett éppen a gazdaságilag kiszolgáltatottak teljes leigázásához, elnyomásához és kizsákmányolásához.“⁵

Ezek szerint tehát a szabadverseny *elmélet* fejlesztette ki a monopolkapitalizmust, nem pedig a tőkekoncentráció és centralizáció, amely a szabadversenyből következett (és nem a szabadverseny-elméletből). Ezek szerint úgy látszik, mintha a tőkés azért gazdálkodna tőkés módon, mert megtanulta a szabadverseny-elméletet és nem azért, mert a kapitalista gazdasági rend ezt számára szükségszerűen megszabja. Úgy tűnik, mintha a proletárt a tőkés nem azért nyomná el, mert csakis így juthat profithoz, hanem azért, mert „egyoldalúan értelmezi a szabadságelvet“.

Ez az elemzés tehát feje tetejére állítja a világot. De menjünk tovább. Faragó szerint:

„társadalmi fejlődésünk a feudalizmus fokán rekedt meg“⁶

Kétségtelen, hogy nálunk a feudalizmust nem burzsoá forradalom döntötte meg. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem alakult ki a kapitalizmus. Ami nálunk volt, az feudálkapitalizmus, ami azonban igen távol áll a feudalizmustól. Ez a tévedés abból ered, hogy Faragó nem

⁴ I. m. 223. l.

⁵ I. m. 225. l.

⁶ I. m. 223. l.

a társadalom osztályviszonyait, hanem külsőségeit látja, a nagybirtokot, a hitbizományt (mely a feudálkapitalista Magyarországon kapitalista üzem!) és nem azt, hogy a feudális formák mögött a fináncoligarchia uralma húzódik meg. Faragó azt állítja, hogy ami Magyarországon a felszabadulás előtt volt, az egy „sajátszerű álvilág“, melyben „különös illuzionizmusban éltek“. Ez a „sajátszerű álvilág“ sokaknak nagyonis valóságos volt. A tőkés számára a munkás valóságos értéktöbbletet termelt és a munkás éhe is valóságos volt. Nem illuzionizmusból ment ki másfél millió magyar Amerikába és nem illuzionizmusból vezettünk a tbc. és az angolkór statisztikájában. De a „magyar középosztály“ (!) — Faragó az értelmiséget tekinti „középosztálynak“ — sem élt álvilágban, hiszen a burzsoázia szolgálata *valóságos* jólétet teremtett számára.

A marxista szemléletet a legjobb akarattal sem lehet ráfogni arra, aki a kapitalista társadalom (mert nálunk az volt!) „tengelyének, illetve gerincének“ a „középosztályt“ tekinti. A marxista terminológia először is nem ismeri azt a fogalmat, hogy a „társadalom tengelye“. Szerintünk minden osztálytársadalomban két alapvető osztály van, a kizsákmányoló és a kizsákmányolt osztály. Ennek megfelelően a kapitalista társadalomban létezik burzsoá és proletár. A „középosztály“ átmenetet képez a proletariátus és a burzsoázia között, részben maga is kizsákmányolt. A társadalom „tengelyének, illetve gerincének“ azonban semmiképpen nem tekinthető, sem mint „középosztály“, sem mint értelmiség. Faragónak nem felel meg a marxizmus terminológiája, mert szerinte a magyar társadalom feudális és ipari arisztokráciára, úri-osztályra és járószalagon vezetett népre oszlott.

(„A magyar társadalom feudális és ipari arisztokráciára, úri-osztályra és járószalagon vezetett népre való tagozódása máról-holnapra egyszerre anakronizmussá vált.“)⁷

Úgy gondoljuk, túlzott lebecsülése a proletariátusnak, ha járószalagon vezetett népek nevezzük. Ez a proletariátus a magyar történelem folyamán többször bebizonyította, hogy nem járószalagon vezetett. Elegendő itt emlékeztetni az első világháborút megelőző tömegsztrájkokra, 1918—19-re, vagy akár a két világháború közötti időszakban az 1930-as tömegtüntetésre. Ez a proletariátus bebizonyította a második világháborúban, hogy — ha kevesen is — vannak Magyarországon hazafiak, akik harcolnak a nép igazi érdekeiért és fegyvert fognak a fasiszták ellen. A proletariátust el lehetett ideig-óráig nyomni, átmenetileg torkára lehetett forrasztani a szót, hogy később annál ércesebben hirdessék igazukat. A proletariátus tekintélyes része nem került a burzsoázia járószalagára, ellenkezőleg, követte a munkásosztály illegális pártjának, a Kommunista Pártnak irányvonálát.

*

Helytelenül értékeli a könyv népi demokratikus államunkat is, mely köztudomásúan a proletárdiktatúra egyik válfaja. A könyv szerint

⁷ I. m. 226. l.

a népi demokráciában az a lényeges, hogy a szabadság, egyenlőség, testvériség eszményének megvalósítását tűzte ki céljául.

„Reális társadalmi egyenlőségről pedig csak akkor beszélhetünk, ha a kapitalizmus által teremtett kirívó társadalmi különbségeket, társadalmi igazságtalanságokat a nagybirtok és a nagytőke megrendszabályozásával, vagyis a termelőeszközök tulajdonjogának megreformálásával eltüntetjük, vagy legalább is a minimumra csökkentjük.”⁸

„A népi demokrácia célkitűzése ilymódon az egyenlőség és igazságosság jegyében az osztályokat egymástól elválasztó korlátok ledöntéséért és egy újfajta társadalom kialakulásáért folyik.”⁹

Újra hangsúlyoznunk kell, hogy a marxizmus-leninizmus társadalmi formák vizsgálatánál az osztályviszonyokból és nem az „eseményekből” indul ki. Ennek hangsúlyozása azért is lényeges, mert a könyv írója formális szempontoktól vezetett eljuttatott odáig, hogy:

„Az első világháború idején a nyugati hatalmak tisztán ideológiai akként fogalmazták meg háborús céljukat, hogy missziójuk a világnak a demokráciára való éretté tételével azonos.”¹⁰

Továbbá:

„...erre a demokráciára akarták 1918 után a győztes nyugati hatalmak a világ még nem demokratikus népeit éretté tenni.”¹¹

Visszatérve ezeketán az eredeti problémához, le kell szögezni, hogy a népi demokrácia a nagybirtokot és a nagytőkét nem „megrendszabályozza”, hanem felszámolja, ami lényeges különbség. A termelőeszközök tulajdonját nem „megreformálja”, hanem alapvetően megváltoztatja, mégpedig úgy, hogy azokat a társadalom tulajdonába veszi.

Ami a leglényegesebb és politikailag legveszélyesebb tévedése itt a könyvnek, hogy a népi demokráciában az egyenlőséget tartja szükségesnek. A népi demokrácia nem teremt társadalmi egyenlőséget, hanem elnyomja a régi kizsákmányolókat. A népi demokrácia diktatúra a dolgozó nép ellenségei felé. A népi demokrácia a proletariátus vezető szerepét jelenti. Ezt elkendőzi a könyv azzal, hogy egyáltalán nem beszél demokrácia és diktatúra dialektikus egységéről, arról, hogy minden demokrácia egyben diktatúra. A kérdés feltevése helytelen, az a kérdés, hogy ki gyakorolja a demokráciát, ill. a diktatúrát és kik felé gyakorolja. Ebben az értelemben a népi demokrácia széleskörű demokrácia, mert az egész dolgozó nép számára biztosítja a demokráciát, ugyanakkor következetes diktatúra is a népi demokrácia ellenségei felé.

A népi demokrácia nem jelent kispolgári „egyenlősít”. A „jövendő Magyarországa” kizárólag az osztálykülönbségeket ismerve, az osztálykülönbségeket soha szem elől nem tévesztve valósulhat meg. Ma, amikor az osztályharc élesedik, a kizsákmányoló osztály maradványainak egyik

⁸ I. m. 226. l.

⁹ I. m. 226. l.

¹⁰ I. m. 225. l.

¹¹ I. m. 226. l.

döntő politikai fegyvere az osztálykülönbségek elmosása. Faragó „ideológiája“ ezzel mutat fel számos rokonvonást.

Általában a könyv mindenütt, ahol érinti a társadalom és nevelés kapcsolatának kérdését, tévedést tévedésre halmoz. Szerinte:

„Az is köztudomású, hogy a köznép oktatásának követelése nagyobb nyomatékmal elsősorban a reformáció korában merült fel: szükségessé vált, hogy a bibliát az alsó osztályok fiai is olvasni tudják.“¹²

Faragó itt teljesen az idealista történelemszemlélet álláspontját teszi magáévá azzal, hogy a reformáció mögött nem látja meg a kialakulóban lévő kapitalizmust. Nyilvánvaló, hogy a reformáció lényegében nemcsak egyházi irányzat, hanem elsősorban a feltörekvő polgárság és a forradalmi jobbság politikai irányzata, mely a biblia olvasásába is osztályszempontokat vitt. A köznép oktatásának szükségessége a kapitalizmus kialakulásával lépett fel, hiszen a feudalizmusnál fejlettebb termelőeszközök iskolázottságot követeltek. A proletárnak a tőkés termelésben való felhasználhatósága bizonyosfokú elemi ismeretek elsajátításához van kötve. Ennek biztosítása a tőkésosztály érdeke. Erről a könyv nem emlékezik meg, helyette megállapítja a következőket:

„A liberalizmus nagypolgári társadalma gazdagságának és a profitnak zavartalan élvezése céljából lelkiismeretén könnyítendő, „felebaráti kötelességének“ tartotta a szegényeken segíteni és a szegényügy problémái között merült fel a szegények gyermekeinek alamizsnaként bizonyosfokú műveltséget juttatni.“¹³

Hogy ez mennyire nem így van, azt az előbbiek után szükségtelen újra ismételni.

Népi demokráciánk iskolapolitikája négy és fél év kemény harcaival csak a legutóbbi időkben rombolta le azt a falat, amely dolgozó népünk fiait az iskolás műveltség megszerzésétől elzárta. Ezzel szemben a könyv szerint:

„... a XIX. század új „humanisztikus“ középiskoláiban a klasszikus, iskolás műveltségnek hordozó társadalmi osztálya már a polgárság, s *ugyanennek a századnak második felében* (kiemelés tőlem. Sz. I.) már a nép széles dolgozó osztályai is megindulnak az iskolás műveltség elsajátításának jutalmaként kínálkozó társadalmi felemelkedés útján.“¹⁴

Ha ezt elismerjük, felmentést adunk a mult rendszer népellenes politikájának, iskolapolitikájának, egyben lekicsinyeljük a magyar népi demokrácia eredményeit, hiszen ezek szerint minőségi változás ezen a területen nem történetelt, legfeljebb a százalékarány javulhatott. Az igazság homlokegyenest ellenkező. Nyilvánvaló, hogy nem a dolgozó osztályok, hanem elvértve egyes osztályukhoz hűtlenné vált renegetok-

¹² I. m. 230. l.

¹³ I. m. 231. l.

¹⁴ I. m. 223. l.

nak sikerülhetett csak a „társadalmi felemelkedés útján“ megindulni, éppen hűtlenségük árán. Ez az eset azonban nem volt általános. Az általános az volt, hogy az uralkodó osztály 1945-ig szigorúan őrködött közép- és főiskoláink reakciós osztályösszetétele felett. A nép gyermekei nem indulhattak meg a társadalmi felemelkedés útján mindaddig, míg maga a társadalom nem változott meg alapvetően. Ez pedig nem a XIX. század végén, hanem az 1945—48-as években következett be.

Ha elfogadjuk a könyv állítását, akkor elismerjük azt, hogy a társadalom alapvető megváltoztatása nélkül felszabadulhat a proletariátus. Ez pedig szöges ellentétben áll a marxizmus-leninizmus tanításával.

Kifogásoljuk azt is, hogy a könyv írója számos helyen használja az „alsó osztályok“ kifejezést. Ez a kifejezés rossz egyrészt azért, mert nem fejezi ki a munkásosztálynak és a parasztságnak a szövetségben belüli különbözőségét, ezen túlmenőleg joggal sérti munkásságunkat és dolgozó parasztságunkat, mely a multban elnyomott és kizsákmányolt volt ugyan, de alsóbbrendű ember nem volt, márpedig ez a multban hegyekeredzett kifejezés erre utal.

Túlbecsüli a könyv a pedagógusok jelentőségét akkor, amikor leszögezi:

„S a tanítóság gondnokolása, pórázon vezetése, szolgasorban tartása volt az a módszer hazánkban is, amellyel az úri társadalom tekintélyének és uralmának, világnézetének és életformájának biztosítására a társadalom alulról meginduló mozgását, földcsuszamlását megakadályozta.“¹⁵

Kétségtelen, hogy a tanítóság „gondnokolása“ is egyik módja volt az uralkodó osztály hatalma biztosításának. De nem az egyetlen és nem is a legfontosabb módja. Feltétlenül nagyobb jelentőséggel bírt ebből a szempontból az uralkodó osztály erőszakszervezete, rendőrsége, csendőrsége, börtönei, stb. Ha elfogadnánk a könyv szerinti meghatározást, ezzel megint alábecsülnénk a proletariátus forradalmi lendületét és öntudatát, melyet a burzsoázia kizárólag kulturális fegyverekkel nem képes fékmentartani.

*

A burzsoázia ideológiájának minden válfaja fellelhető a könyvben, így a kozmopolitizmus is. Különösen kitűnik ez abban a fejezetben, ahol a külföldi iskolarendszereket ismerteti. Itt az egyik alcím: „Az Egyesült Államok demokratikus iskolaszervezete“. Az U. S. A. iskolaszervezetét mindennek lehet nevezni, csak demokratikusnak nem. Talán abban nyilvánul meg demokratikus jellegük, hogy faji és felekezeti feltételekhez köti a tanulók felvételét, hogy gazdasági kontrazselektiót alkalmaz? Mindenki előtt ismert, hogy az U. S. A. iskoláiban a lelkiismereti szabadságot sárbatiporják, hogy a diákok és tanárok felé a legkeményebb ideológiai terrort alkalmazzák, demokratikus meggyőződésükért meghurcolnak és állásukból eltávolítanak diákok és tanárt egyaránt.

¹⁵ I. m. 253. l.

Minderről a könyv nem emlékezik meg. A továbbiakban a szerző ezt a kozmopolita szemléletet még jobban elmélyíti.

„Az egységes iskola (école unique) törekvése tehát Franciaországban is egységes művelődési alapvetést nyújtó alsófokú iskolát és minden gyermek számára nyitva álló demokratikus középiskolát jelent.“¹⁶

„Az 1944. évi iskolareform (Education Act) célja ezeket a visszasságokat, az iskolarendszer antidemokratikus hagyományait orvosolni. Ennek a célnak a megvalósítása azonban a hagyományokat őrző, kompromisszumokra hajló (azaz a vezető osztályok érdekeit tekintetbe vevő) Angliában csak részben sikerült.“¹⁷

Faragó elhallgatja, hogy a „demokratikus“ középiskola Franciaországban is bezárja kapuját a proligyerek előtt, hogy a proletárcsaládok gyermekei nem tanulhatnak a kapitalista országokban, mert fiatalon pénzt kell keresniük, hogy megélhessenek. Ez már az alsófokú iskolákban lemorzsolja a proletárok és dolgozó parasztok gyermekeit. Így tehát demokratikus iskolareformról, demokratikus iskolarendszerről nem lehet kapitalista országban beszélni. Bizonyos jogok deklarálása és az azokkal való élés lehetővé tétele két különböző dolog, mely nem minden esetben párosul, így ebben az esetben sem.

A fentebb vázolt formális szempontú megállapítások végső konklúzióját a könyv a következőkben határozza meg:

„A külföldi iskolarendszernek bemutatásából láthatjuk tehát, hogy az az elv, amelynek alapján a magyar népi demokrácia iskolarendszerét felépítette, az egész világon uralkodó alapvető principium. Akár keletre nézünk, akár nyugatra menjünk, az egyenlőség elvének neveléspolitikai alkalmazása vagy régi időkre visszanyúló hagyomány, vagy újabban alkalmazott követelmény. Ebből az elvi szempontból tehát a különböző országok, polgári és népi, kapitalista és szocialista demokráciák között semmi különbség nincsen.“¹⁸

A mi véleményünk szerint az az elv, amely szerint a magyar népi demokrácia iskolarendszerét felépítette, csak a Szovjetunióban és a népi demokráciákban „uralkodó alapvető principium“, mert ez az elv a marxizmus-leninizmus. Ez az iskolarendszer a kapitalista gazdasági rendszer megdöntésének eredményeképpen jöhet csak létre, mely köztudomásúan uralkodó a világ nyugati felén. A szerző a jogszabályok összehasonlításától nem látja meg a társadalmi valóságot.

*

Amennyire hibásan értékeli Faragó az imperialista országok neveléspolitikáját, ugyanúgy nem ad tiszta képet a Szovjetunióról sem. A következőket írja:

¹⁶ I. m. 265. l.

¹⁷ I. m. 264. l.

¹⁸ I. m. 267. l.

„Az osztály nélküli társadalom elvén épülő, egységes létraként szervezett iskolarendszer klasszikus példája a Szovjetunió iskolái. Ez természetes is, ha elgondoljuk, hogy a Szovjet a kapitalista rendet forradalmi úton számolta fel.“¹⁹

A Szovjetunióról, mint osztály nélküli társadalomról beszélni ma még túlzás. A Szovjetunió Alkotmánya is leszögezi, hogy

„A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége a munkások és parasztok szocialista állama.“

Nem szabad azonosítanunk az osztályellentétek megszűnését az osztályok megszűnésével. A Szovjetunióban ellentétes osztályok nincsenek, de ez nem jelenti azt, hogy már megszűnt volna a falu és város, munkás és kolhozparaszt közötti minden különbség.

Megállapítja, hogy: A Szovjetunióban . . . „az egyház a nevelés kérdésében nem döntő hatalom“.²⁰ Ezek szerint tehát a Szovjetunió és közöttünk etekintetben semmi különbség nem lenne, hiszen az egyház nálunk sem döntő hatalom. De kétségtelen, hogy nálunk még tényező (ha nem is döntő). Éppen abban van a fontos különbség, hogy a Szovjetunióban az egyháznak a nevelésben semmiféle szerepe nincs. Erre pedig enyhe kifejezés a könyvben használt „nem döntő hatalom“.

Tovább: „A tanterv humaniorák és reáliák egyensúlyának megvalósítására törekszik.“²¹

A Szovjetunió iskolarendszere a szocialista társadalom, a kommunista társadalom építése számára nevel. A kommunista társadalom építésének pedig igen sok technikai szakemberre van szüksége. Ebből következőleg a Szovjetunió iskolái elsősorban a „reáliák“, a természettudományi oktatásra helyezi a súlypontot. Ennek a kérdésnek élességet az a körülmény ad, hogy nálunk reáliák és humaniorák fentiek szerinti súlyelosztásának kérdése ma van napirenden. A reakció iskolatípusa a humaniorák tanítására döntő súlyt fektető régi gimnázium, ennek az elavult iskolatípusnak fenntartásával akarja ugyanis szocialista építőmunkánkat nehezíteni. A könyv fent idézett kitétele alkalmas zavar-keltésre, ennek a döntő iskolapolitikai kérdésnek elmosására, de semmiképpen nem alkalmas arra, hogy eljövendő pedagógusainknak szocialista iskolapolitikai szemléletet nyújtson.

A könyv a Szovjetunió Lenini Kommunista Ifjúsági Szövetségéről, mint „a Kommunista Párt Ifjúsági Szervezetéről“²² emlékezik meg. Ez megengedhetetlen pongyolaság egy tudományos szakkönyv írójánál.

A Magyar Népi Demokrácia a szocializmus útján halad. Követi a megvalósult szocializmus országának, a Szovjetuniónak a példáját a neveléstudomány és a nevelésügy területén is. 25 éven keresztül el voltunk zárva a Szovjetunió megismerésének lehetőségétől. Ha tehát ma egy pedagógiával foglalkozó szakkönyvet kézbeveszünk, az első és legfontosabb követelmény, melyet szükségszerűen támasztanunk kell, hogy

¹⁹ I. m. 260. l.

²⁰ I. m. 260. l.

²¹ I. m. 261. l.

²² I. m. 262. l.

elősegítse a Szovjetuniónak, a szovjet pedagógiának és nevelésügynek megismerését. Meg kell állapítani, hogy az „Új nevelés kérdései“ ezt az elsőrendű feladatát nem tölti be; a szovjet pedagógia és nevelésügy kérdésének egészen szűk területet hagy és ebben is felületen mozgó, pongyola formában foglalkozik vele.

*

A könyv foglalkozik a szakszervezeti mozgalom és azon belül a Pedagógus Szakszervezet jelentőségével, és ezzel kapcsolatosan a következőket állapítja meg: „A pedagógus egység szakszervezeti formában való megnyilvánulásának az a nagy jelentősége, vele tesz hitet a magyar nevelői társadalom arról, hogy a dolgozók egységes közösségéhez tartozó rétegnek tudja magát; ... Az egység pártokon kívüli és pártokon felüli: a szakszervezeti munkaterület minden haladó nevelő előtt nyitva áll.“²³

„A szakszervezet azonban nemcsak érdekvédelmi és szociális-gazdasági intézményeket fenntartó szerv, hanem a magyar demokratikus kultúrpolitikának is döntő tényezője, motorja. Az általános iskoláért vagy például a dolgozók iskoláiért, a demokratikus tankönyvekért és a pedagógiai főiskolákért a szakszervezet indította és vívta meg a harcot; a szakszervezet mozgósította egységes táborként a felekezeti tanítóságot az iskolák államosítása érdekében.“²⁴

A szakszervezeti mozgalom a munkásosztály élcsapatának, a Magyar Dolgozók Pártjának vezetése, irányítása mellett működik, csakúgy, mint a többi tömegszervezetek. A munkásosztály szervezeteinek legmagasabb formája a Párt. Ennek megfelelően semmiképen sem fogadható el Faragónak azon megállapítása, hogy a szakszervezeti egység pártokon felüli. Ez a Párt szerepének alábecsülését, a szakszervezeti mozgalom öncélúságát jelentené, mely irányzat nem ismeretlen a munkásmozgalom történetében, mely irányzat szöges ellentétben áll a marxizmus-leninizmus tanításaival. Ez az irányzat a szindikalizmus.

Ugyancsak szindikalista ideológiai elhajlást mutat a szakszervezeti mozgalommal kapcsolatos második idézet is. Kétségtelen, hogy a szakszervezet nemcsak érdekvédelmi és szociális intézményeket fenntartó szerv, hanem ezen túlmenőleg a munkásosztály politikai tömegszervezete is. Ez azonban semmiképen sem jelenti azt, hogy a szakszervezetnek olyan döntő jelentőséget tulajdonítsunk, mint azt Faragó könyvében teszi. A magyar demokratikus kultúrpolitikának motorja, csakúgy, mint felszabadulás utáni életünk minden területének, a Párt. Az általános iskolát, a dolgozók iskoláját, a demokratikus tankönyveket és a pedagógiai főiskolákat elsősorban a Pártnak köszönhetjük, értük a harcot nem a szakszervezet, hanem a Párt indította és vívta meg, és ebben a szakszervezet csak mint a Párt segédcapata játszott szerepet. Ugyanúgy a felekezeti iskolák államosítása is a Párt vezetésével ment végbe.

²³ I. m. 257. l.

²⁴ I. m. 258. l.

Ezekben a kérdésekben a Párt vezetőszeropének elhallgatása egy 1949-es megjelenésű pedagógiai szakkönyv írójától megbocsáthatatlan hiányosság.

Összefoglalva meg kell állapítani, hogy a könyv összes hibái végső fokon abból erednek, hogy a szerző témájában nem a pártosság, hanem a „tudományos objektivizmus“ álláspontjával foglalkozik. A ma tudományos munkásának tudomásul kell vennie, hogy a szocializmus építésének időszakában feladata a maga szakterületén hozzájárulni az új világ, az új társadalom, az új ember kialakításához. A ma tudományos munkásának állást kell foglalnia abban a harcban, amely a régi és az új, az elavult és a haladást jelentő álláspont között folyik. Ennek az állásfoglalásnak világosnak és egyértelműnek kell lennie. A szocialista, tehát valóban tudományos álláspont kritériuma a nyílt és könyörtelen leszámolás a reakciós, tudománytalan állásponttal. Az „Új nevelés kérdései“ ezt a feladatot nem tölti be. Bár marxista igényekkel fellépő munka, mégis meg kell állapítanunk, hogy igen sok idealista, formalista, tudománytalan megállapítást tartalmaz.

A magyar neveléstudomány munkásai és *elsősorban* Faragó László előtt az a feladat áll, hogy pedagógiai oktatásunk számára a marxista-leninista ideológia alapján, nem félve a pártosságtól, olyan tankönyvvel szolgáljanak, amely jelenlegi és most felnövő pedagógusainkat hozzásegíti az új ember, a szocialista társadalom emberének kialakításához.

Sziklai Imre

Mai nevelésünk kérdéseit olvasóink látják és tapasztalják a legközelebről. Nagyön fontosnak tartjuk ezért, hogy a felvetett kérdésekhez olvasóink minél szélesebb köre szóljon hozzá, vessen fel új, közérdekű problémákat.

Szerkesztőség.